

УДК: 378.147:821.161.2+81'233

Ірина Анатоліївна Хижняк,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології
та методики навчання фахових дисциплін,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна
ORCID 0000-0003-1036-9744

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ІНОФОНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛІТЕРАТУРИ ІННОВАЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ НАВЧАННЯ

У статті розглянуто шляхи розвитку мовлення майбутніх філологів-інофонів під час вивчення літератури у процесі інноваційного навчання. Визначено педагогічні, психологічні та методичні умови ефективного застосування інноваційних методів під час навчання студентів-іноземців. Презентовано специфіку реалізації принципів розвитку умінь усного та писемного мовлення студентів засобами інноваційного навчання, зокрема портфоліо, фанфіки, twitter, viber, рольова гра тощо. Запропоновано шляхи розвитку мовленнєвих навичок студентів-іноземців філологічного профілю на основі сучасних інформаційно-комунікативних технологій.

Ключові слова: інноваційні методи, портфоліо, фанфіки, twitter-технологія, подкаст.

Сучасна система освіти вимагає підготовки кваліфікованих спеціалістів здатних всебічно реалізуватись у всіх сферах професійної діяльності. Особливо гостро зазначена проблема постає під час підготовки майбутніх учителів-філологів. Важливо, щоб якість викладання, рівень культури мовлення відповідав вимогам сучасності. Знання мови, вміння спілкуватися, вести гармонійний діалог та досягати успіху в процесі комунікації – найважливіші складники професійних умінь учителя.

Саме вчитель, який вільно володіє мовою, має всебічні лінгвістичні та літературознавчі знання, може вправно вирішувати сучасні завдання мовної політики суспільства. Підготовка таких спеціалістів постає під час навчання студентів-іноземців філологічних спеціальностей.

Доволі часто викладачі стикаються з проблемою «мовної німоти» своїх учнів, зокрема під час непередбаченого, спонтанного мовлення. Студенти-іноземці фактично стають неспроможними швидко побудувати висловлювання, оформити його відповідно до лексичних та синтаксичних норм. Окреслений мовний бар'єр виникає передусім через застарілі методи та прийоми навчання мови та літератури, зокрема широкого використання граматики-перекладного методу. Студенти-іноземці звикають спочатку перекладати з рідної мови на українську (російську), довго розмірковуючи над відповіддю, ретельно добираючи слова, і, в результаті, надають односкладні відповіді.

У статті пропонуємо систему вправ і завдань, що допоможе подолати мовний бар'єр у студентів-іноземців.

Мета роботи полягає у вивченні педагогічних умов ефективного впровадження завдань з розвитку мовлення студентів-інофонів філологічних спеціальностей при вивченні літератури.

Незважаючи на те, що певні аспекти мовленнєвої компетентності майбутніх учителів-

словесників уже були об'єктом дослідження у працях вітчизняних науковців, зазначена проблема ще фактично мало досліджена саме в аспекті викладання студентам-іноземцям.

Відповідно до мети окреслено такі завдання: визначити місце інноваційних методів розвитку мовлення студентів-іноземців у системі педагогічних технологій; визначити педагогічні умови ефективного впровадження інноваційної технології у процесі вивчення літератури.

Як уже зазначалося, проблема розвитку мовлення студентів-іноземців має величезне значення, оскільки мовлення є переконливим показником духовної культури людини. Основними проблемами постають перед викладачем такі: збагачення словникового запасу студентів-іноземців на матеріалі художніх творів, навчання зв'язного мовлення (як усного, так і писемного) та засобів його виразності.

Розрізняють внутрішнє та зовнішнє мовлення. Під внутрішнім розуміють приховане мовлення у процесі мислення, без використання голосу. А зовнішнє мовлення існує у двох формах: усній та писемній.

Розвиток мовлення студентів-іноземців це ціла система вправ і завдань, що спрямовані на формування усного та писемного мовлення. Наскільки багатим є їхній лексичний запас, наскільки вони вміють грамотно і логічно поєднувати слова у речення, настільки ґрунтовним буде їхнє усне і писемне мовлення. Відсутність усіх зазначених критеріїв призводить до утруднення розуміння матеріалу, що вивчається. Студенти-іноземці не спроможні переказати елементарних текстів, їхнє мовлення невиразне, оковирне, бідне.

Слід зазначити, що усне і писемне мовлення тісно пов'язані між собою. Саме тому неможливо розвивати лише усне мовлення і не звертати уваги на писемне і навпаки. Удосконалюємо одне і підвищуємо одночасно інше.

На сучасному етапі розвитку методики викладання літератури не існує єдиного підходу до навчання студентів-іноземців. Однак найбільш повну та узагальнену класифікацію подає Т. М. Балихіна (Балихіна, 2007). Усі підходи науковець поділяє на три групи: лінгвістичні; дидактичні; психологічні. Так, до лінгвістичних відносить структурний, лексичний та соціокультурні підходи; до дидактичних – дедуктивний, індуктивний та особистісно-зорієнтований, і до психологічних – глобальний, гуманістичний, когнітивний підходи.

Використання інноваційних методів розвитку мовлення студентів-іноземців передбачає передусім застосування когнітивного, а також як допоміжних функціонально-комунікативного та системного підходів. Проте основними вважаємо саме когнітивний підхід. Кожна особистість прагне осягнути світ, знайти пояснення усьому незрозумілому, відшукати істину. Проте людина не тільки здобуває нову інформацію, але й прагне встановити причино-наслідковий взаємозв'язок між здобутими фактами, систематизувати, проаналізувати їх.

Як слушно зазначають Азімов та Щукін, когнітивний підхід передбачає такі положення: 1) вивчення мови та літератури не повинно спиратися лише на сприймання та механічне заучування правил, теоретичних положень, студент має бути задіяний у захопливий, активний процес пізнання суті тих явищ, що вивчаються; 2) студенти повинні бути активними учасниками процесу навчання, з урахуванням їхніх інтересів, захоплень, індивідуальних особливостей пам'яті та сприйняття (Азімов, 1999). Сформованість у студента-іноземця мисленнєвих (когнітивних) дій, здатність аналізувати, порівнювати, узагальнювати, вміння застосовувати ці дії у процесі навчання – все це навички, що визначають активність студента-іноземця під час вивчення літератури. Тобто використання когнітивного підходу дозволяє викладачу активізувати мисленнєву діяльність студента-інофона, а також навчити творчо опрацьовувати здобуту інформацію, активно використовувати її на уроках, або під час самостійної роботи. Основною умовою когнітивного підходу є інтелектуальна насиченість занять. Тобто студент-іноземець має знати і розуміти, осмислювати літературознавчий матеріал.

Інтелектуальна насиченість передбачає активне застосування студентами-іноземцями таких психічних процесів як увага, пам'ять, інтелект, які є запорукою розвитку мовлення і розуміння нерідної мови. Крім того, не менш важливим є розуміння, усвідомлення, аналіз почутого мовлення.

З цією метою вважаємо за доцільне на заняттях з літератури пропонувати такі види завдань:

- 1) колективна розповідь;
- 2) «закінчи речення»;
- 3) рольова гра;
- 4) усне словесне малювання.

Колективна розповідь передбачає розподіл студентів на кілька команд, кожна з яких отримує завдання переказати по черзі ту чи ту частину художнього твору. Перемагає та команда (група), яка швидко, без помилок і довгих пауз перекаже свою частину. Проте можливі варіанти і без поділу на команди, коли переказ здійснюється ланцюжком усіма студентами групи.

Більш складнішим є завдання «закінчи речення», де викладач пропонує студентам-іноземцям завершити речення записані на дошці чи роздруковані на окремих аркушах. Такі завдання вчитель може підготувати до кожної теми і використовувати їх як підсумкові до вивчення теми:

У біографії письменника мене більш за все вразило ...

Я знаю про А. Чехова (М. Гоголя, М. Булгакова...) те, що ...

Твір заслуговує на увагу, тому що ...

Більш за всіх у творі мені подобається ...

Майбутні головних героїв я уявляю так ...

Завдання «рольова гра» бажано застосовувати на лекційних заняттях щодо вивчення біографії письменника. На таких заняттях один зі студентів виконує роль письменника, розповідає свою біографію, читає уривки зі своїх творів, тим самим доповнюючи розповідь викладача. Так, наприклад, зазначений метод доречно було б застосувати під час вивчення біографії О. Пушкіна. Один із студентів може від імені письменника доповнювати розповідь викладача читанням тієї чи тієї поезії, монологом-спогадом про ту чи ту зустріч, враження, переживання митця. Такі завдання допоможуть студентам-інофонам краще зрозуміти постать письменника, зануритись у його внутрішній світ, розширити словниковий запас, а також дати зразки певних мовленнєвих конструкцій.

Усне словесне малювання – це здатність висловлювати своє уявлення про образ чи картину. Так, під час аналізу повісті «Мертві душі» М. Гоголя можна запропонувати студентам описати помешкання Коробочки чи Плюшкіна за власним уявленням.

Слушно застосувати це завдання і під час вивчення лірики, зокрема пейзажної. Прочитавши студентам-іноземцям вірш Поля Верлена «Вже пройшла зима», викладач запропонує їм описати змальовану автором картину весни у Парижі. Для підсилення ефекту від поезії, можливо під час читання ввімкнути відповідний музичний супровід, що значно активізує уяву студентів, створивши певні алузії у їхній свідомості.

Усне словесне малювання можна поєднувати одночасно із «рольовою грою». А саме на лекції щодо вивчення творчості Поля Верлена викладач може застосувати усне словесне малювання до поезії «Вже пройшла зима». А після виконання якого інофон, що впродовж усієї лекції виконував роль поета, може розказати про історію написання цього вірша.

Викладач: Що ви уявили слухаючи цей вірш? Опишіть побачене. (Студенти по черзі описують

змальовану уявою картину весняного Парижа. На дощці можна написати потрібні для опису слова).

Поль Верлен (інофон): Цей вірш із моєї збірки «Добра пісня», які я присвятив своїй нареченій Матильді Моте. Я так сподівався на земне щастя і рай...

Крім вже перерахованих завдання, що допоможуть студентам-іноземцям розвинути мовлення на уроках літератури, існує доволі ефективний метод портфоліо, що має на меті створювати певну мотивацію для вивчення мови, фіксування особистого розвитку студента-іноземця під час навчання. Портфоліо допомагає вирішити цілу низку завдань, зокрема дозволяє відобразити успіхи та невдачі під час вивчення літератури, виховати самостійність, розвинути навички рефлексії тощо.

Так, літературний портфоліо студента-іноземця може мати таку структуру:

I. Загальні відомості про студента

1. ПІБ.

2. Я вчусь ...

II. Мої літературні уподобання

1. Список літератури для читання

2. Я прочитав ...

3. Мені подобається герой, тому що ..., або Мій улюблений герой ...

4. Мені не подобається герой, тому що ...

5. Я дізнався про автора твору те, що ...

6. Історія написання твору (Історія публікації, історія екранізації чи постановки на сцені тощо)

III. Творчі роботи (Мої проекти).

Ще одним методом розвитку мовлення студентів-іноземців є створення ними фанфіків. Фанфіки – це аматорські твори за мотивами популярних оригінальних літературних творів, творів кіномистецтва, коміксів, комп'ютерних ігор тощо. Перші фікрайтери (люди, що створюють фанфіки) з'явилися ще у XIX столітті, проте найбільшого розповсюдження вони набули у 60-70-х рр. XX століття.

Фанфіки це одночасне поєднання оригінального авторського тексту з вигадкою фікрайтера, який доволі часто виходить за межі оригіналу. Існує величезна кількість різновидів фанфіків: вони можуть бути від першої особи одного з героїв оригінального твору (не обов'язково головного); у вигляді пісні; фікрайтер вписує себе як одного з героїв твору; фанфіки створені групою авторів, де кожен створює свою частину; за відповідністю до оригіналу це можуть бути фанфіки, що повністю збігаються з оригіналом; такі що повністю не збігаються з оригіналом, або навіть суперечать йому; такі що використовують лише головних героїв, а події створюють самостійно; фанфіки, де характери головних героїв суперечать оригіналу; за сюжетом це можуть бути фанфіки, що описують почуття, переживання героїв, подекуди навіть депресивні; фанфіки, що описують події з погляду негативних героїв, антагоністів; фанфіки, які є продовженням оригінального твору; за розміром це можуть бути дуже короткі новели,

нариси, есе, у яких описується невелика подія чи одна думка, чи внутрішній монолог героя; це можуть бути просто короткі оповідання; фанфіки уривки, замальовки або опис персонажа (обсяг таких творів має бути 100 слів та обов'язкова несподівана кінцівка).

Часто у художніх творах автор може залишити щось недописаним, про щось взагалі не згадує, а лише натякає, от саме тоді можна запропонувати студентам довігадувати і продовжити ті чи ті епізоди за допомогою своєї уяви і оформити це як власне творіння. Проте основною умовою має бути збереження (або хоча б дотримання) авторського стилю, основних словосполучень, речень, лексичних особливостей письменника. Усі фанфіки студентів-іноземців можуть зберігатися у створених ними портфоліо (тут можливий електронний варіант з обов'язковим доступом викладача та інших студентів групи до ресурсу), або на сайті викладача у відповідній рубриці («Портфоліо студентів», «Фанфіки» тощо). До кожного фанфіка кожного студента-іноземця мають обов'язково відкриті коментарі, які можуть і повинні залишати інші студенти групи і сам викладач.

Так, наприклад, вивчаючи казку О. Пушкіна «Казка про рибалку та рибку», можна запропонувати студентам-іноземцям написати продовження казки чи своє бачення бажань бабці, чи взагалі свій варіант цієї казки, намагаючись зберегти авторський стиль. Вивчаючи «Пригоди Аліси у країні Чудес» Льюїса Керолла студенти-іноземці можуть написати фанфік від імені Білого Кролика чи Червоної Королеви тощо.

Також поряд із уже зазначеними методами розвитку усного та писемного мовлення студентів-іноземців слід застосовувати проектну діяльність на основі сучасних інформаційно-комунікативних технологій: веб-форума, twitter-технології, вікі-технології, подкаст.

Останнім часом соціальні мережі набувають все більшої популярності, перетворюючись на дещо значно більше, ніж просто сайти для пошуку інформації. Існує багато критеріїв, за якими класифікують соціальні мережі: за закритістю/відкритістю у доступі до інформації; відповідно до тематики, географічного розташування тощо.

Проте насамперед цікавимось мовними соціальними мережами, за допомогою яких можливо розвивати мовлення студентів-іноземців. Важливо пам'ятати, що роль викладача під час використання мовних соціальних мереж дещо змінюється: він стає тютером, координатором. Студент-інофон отримує від викладача певні завдання, для виконання яких потрібна додаткова інформація.

На підготовчому етапі викладач подає список сайтів, на яких студент може знайти потрібні матеріали. Здійснюючи самостійну пошукову роботу студент-іноземець учиться виокремлювати потрібний матеріал серед потоку зайвої інформації, здійснювати аналітичну та систематизуючу роботу,

розвивати самостійність. Зазначимо, що запропоновані викладачем сайти мають містити різноплановий матеріал: це і навчальні аудіо та відео-записи, інформаційні ролики, різноманітні форуми, де обговорюються суперечливі літературні питання, що дасть можливість побачити проблему з різних поглядів. Використовуючи всі матеріали, студент-іноземець розвиває навички читання, аудіювання, розуміння текстів.

Наступним етапом має бути створення групи для обговорення отриманих студентами-іноземцями інформації з тієї чи тієї теми. Викладач може проводити скайп-конференції зі студентами, що виконують одне завдання, де обговорюватиме з ними план виконання/написання/підготовки доповіді; роз'ясніє не зрозумілі студентам слова, певні цитати, вислови тощо. Студенти чи викладач розподіляють між собою частини завдання, що мають виконати, встановлюють терміни виконання. Якщо викладач хоче потренувати писемне мовлення студентів, то можна організувати групу у Viber чи Twitter і таким чином обговорювати всі питання.

Завершальним етапом має бути презентація студентами-іноземцями виконаного завдання. Всі матеріали мають бути відповідно оформлені і розміщені у портфоліо кожного студента, або на сайті викладача, або у групі Twitter тощо.

Останнім часом все більшого розповсюдження набуває використання Twitter щодо розвитку мовлення, оскільки допомагає подолати мовний бар'єр, почати спілкуватися з носіями мови, знайти однодумців, які також вивчають українську (російську) мову. У Twitter можна знайти велику кількість текстів, мережа створена саме для спілкування. Один твіт складається із 140 символів, що зручно і легко писати початківцю. Викладач створює свою сторінку у Twitter, де може розміщувати посилання, де розміщені більш довші тексти, що буде чудовим тренуванням навичок читання.

У Twitter на своїй сторінці викладач може організувати різні дискусії та обговорення тієї чи

тієї літературної (або не літературної) теми, залучати до неї своїх студентів-іноземців. Важливо, що спілкування здійснюється в режимі он-лайн, і відповіді надходять миттєво, і це дає можливість відпрацьовувати спонтанне та писемне мовлення студентів.

Викладач може залучати студентів-іноземців коментувати твіти інших людей, заходить на сторінки письменників (а їх там чимало), висловлювати свій погляд щодо тих чи тих творів.

Ще однією цікавою інформаційно-комунікативною технологією, що набуває все більшої популярності, є подкаст. Це медіа-файли, що розповсюджуються інтернетом і відтворюються за допомогою медіа-програвачів чи комп'ютерів. Подкаст може бути створений викладачем і переданий студентам за допомогою Інтернет. Студенту варто завантажити ці файли і слухати чи переглядати їх будь-де. Слід зазначити, що матеріали у подкасті оновлюються автоматично. Викладач таким чином може подавати свої лекції чи практичні, чи будь-які інші матеріали, які мають прослухати чи переглянути студенти-іноземці і переказати, відтворити основну думку твору, скласти діалог чи монолог про почуте тощо. Студенти можуть записувати свої монологи чи діалоги за допомогою різних комп'ютерних програм, а потім порівнювати ті, що були зроблені на початку вивчення курсу і ті, що зроблені на завершальному етапі навчання.

Отже, розвиток мовлення студентів-іноземців може здійснюватися як на заняттях з літератури, так і в позааудиторний час, оскільки це тривалий і клопіткий процес. Вміння говорити формується тільки через постійну практику. Викладач має використовувати не тільки традиційні методи та завдання для розвитку мовлення студентів-іноземців, а й застосовувати інноваційні технології, що значно увиразнить процес навчання, викличе зацікавленість у студентів, сприятиме більш ефективному застосуванню вивченого матеріалу на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Словарь методических терминов: (теория и практика преподавания языка). СПб.: Златоуст, 1999. 471 с.

Балыхина Т. М. Методика преподавания русского языка как неродного (нового): [учеб.

пособие для преподавателей и студентов]. М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 2007. 185 с.

REFERENCES

Azymov, E.H. & Shchukyn, A.N. (1999) *Slovar metodicheskikh terminov [Methodical vocabulary]*. SP: Zlatoust [in Russian].

Balykhina, T.M. (2007) *Metodyka prepoavanyia russkogo yazyka kak nerodnogo (novogo) [Method of teaching Russian as a foreign language]*. Moskow [in Russian]

*Ирина Анатольевна Хижняк,
кандидат филологических наук,
доцент кафедры украинской филологии и
методики обучения специальных дисциплин,
Государственное учреждение «Южноукраинский национальный
педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,*

РАЗВИТИЕ РЕЧИ СТУДЕНТОВ-ИНОФОНОВ С ПОМОЩЬЮ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЛИТЕРАТУРЕ

В статье рассматриваются пути развития речи студентов-иностранцев при изучении литературы с помощью методов инновационного обучения. Преподаватели литературы все чаще сталкиваются с проблемой языкового барьера у студентов-иностранцев, не умением правильно оформить свои мысли и чувства, боязнью спонтанного говорения.

Обозначено, что развитие речи студентов будет оптимальным и успешным именно с использованием информационно-коммуникативных технологий, а также инновационных методов обучения.

Представлена методика развития устной и письменной речи с помощью разнообразных заданий, направленных на активизацию пассивного словарного запаса, запоминание определённых синтаксических конструкций, словосочетаний. С этой целью предлагается методика использования таких заданий: коллективный рассказ, «закончи предложение», ролевая игра, устное словесное рисование.

Показана специфика реализации принципов развития умений устной и письменной речи студентов-иностранцев средствами Twitter, Viber –технологий, подкаст, а также методами портфолио, написания фанфиков.

Ключевые слова: инновационные методы, портфолио, фанфики, twitter-технология, подкаст.

Iryna Khyzhniak,
Candidate of Filological Sciences,
Associated Professor of the Department of Ukrainian Philology
and Teaching Methods of Special Disciplines
State institution “South Ukrainian National
Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”,
26 Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine

DEVELOPMENT OF THE SPEECH OF NON-NATIVE SPEAKER STUDENTS WITH THE HELP OF INNOVATIVE TEACHING METHODS AT THE LITERATURE CLASSES

Some ways of developing non-native speaker students' speech while studying Literature with the help of innovative teaching methods are considered in the article. Teachers of literature more often face the problem of the language barrier when dealing with foreign students, their disability to form their thoughts and feelings correctly and the fear of spontaneous speaking.

It is determined that the development of students' speech will be optimal and successful with the use of information and communication technologies as well as innovative teaching methods.

The techniques enabling the development of oral and written speech using a variety of tasks aimed at enhancing their passive vocabulary, memorizing certain syntactic constructions, word combinations are presented. In this regard, a method of using such tasks is proposed: a collective story, «complete a sentence», a role-playing game, oral verbal drawing.

The implementation specifics of the principles aimed at developing the skills of oral and written speech of foreign students using Twitter, Viber-technologies, podcast, including the portfolio methods and fan fiction is shown.

Keywords: innovative methods, portfolio, fan fiction, twitter-technology, podcast.

Рекомендовано до друку: 13.08.2018 р.